

UNIVERSITATEA BABEȘ-BOLYAI
FACULTATEA DE ISTORIE ȘI FILOZOFIE
ȘCOALA DOCTORALĂ DE RELAȚII INTERNAȚIONALE
ȘI STUDII DE SECURITATE

Probleme actuale ale etnicității în Vestul Ucrainei

Studiu de caz: Problematika minorității rutene din spațiul carpatic.

O temă perenă ori o miză geopolitică?

REZUMATUL TEZEI DE DOCTORAT

Coordonator științific:

Prof.univ.dr. HORGA Ioan

Doctorand:

HUSZARIK Mihai-Răzvan

CLUJ-NAPOCA

2019

Cuprins

Introducere

- 1. Obiectivul general al cercetării**
- 2. Ipotezele și întrebările cercetării**
- 3. Metodologie**
  - 3.1. Analiza comparativă**
  - 3.2. Analiza surselor primare și secundare**
  - 3.3. Interviu**
- 4. Structura tezei**
- 5. Caracterul inovativ al cercetării**
- 6. Limitele cercetării**

Capitolul I. Principalele curente de gândire în problematica naționalismului și a etnicității.

1.1. Abordarea lucrării din punct de vedere teoretic. Concepte teoretice. Definiție și limite ale analizei teoretice.

1.1.1. Identitatea în spațiul Central Est European

1.1.2. Etnicitate: Definiție, etimologie

1.1.3. Relația etnicitate – națiune

1.1.4. Etnicitate și naționalism

1.1.5. Primordialism

1.1.6. Primordialism socio-biologic

1.1.7. Între primordialism și modernism

1.1.8. Instrumentalism

1.1.9. Identitatea în spațiul Central Est European

2.2. O viziune constructivistă asupra etnicității

2.3. Comunități imaginate. Etnicitatea construită

2.4. Problema etnicității în Ucraina

Capitolul II. Construcția și reconstrucția istorică și identitară a spațiului rutean precum și a identității regionale/naționale rutene

- 1. Introducere**
- 2. Construcția etnicității rutene**
- 3. Apartenența etnică a rutenilor din Transcarpatia**
- 4. Dezvoltarea și evoluția spațiului transcarpatic**
  - 4.1. Migrația slavilor spre vest și sud-vest**
  - 4.2. Așezarea triburilor magiare în bazinul carpatic**
  - 4.3. Colonizarea valahă**
  - 4.4. Biserica. Instituție primordială în construcția identității rutene**
    - 4.4.1 Rutenii și Biserica Greco-Catolică**
  - 4.5. Mișcarea de emancipare națională a rutenilor în secolul al XIX lea**
  - 4.6 Rutenii carpatici și orientările geopolitice din cadrul Imperiului Habsburgic/Austro-Ungar**
  - 4.7. Considerații de ordin demografic asupra evoluției rutenilor în cadrul Imperiului Habsburgic, respectiv a Imperiului Austro-Ungar**
    - 4.7.1 Emigrația**
  - 4.8. Rutenii în cadrul Cehoslovaciei**
  - 4.9. Perioada sovietică, punct de cotitură în dezvoltarea rutenilor**
  - 4.10 Rutenii din Transcarpatia**
- 5. Concluzii**

Capitolul III – Proiecte și viziuni geopolitice actuale. Continuitatea istorică a unor planuri de organizare a spațiului Eurasiatic în general și a Europei Est Centrale în mod particular

- III.1. Introducere**
- III.2. Geopolitica Eurasiei**
- III.3. Evoluția spațiului Est-European și Sud-Est-European de la căderea Constantinopolului**
- III.4. Biserica Ortodoxă în cadrul Ucrainei după anul 1991**

III.5. Modelul de politică externă dezvoltat de către Biserica Ortodoxă Rusă în teritoriile fostei Uniuni Sovietice, precum și alte teritorii unde există o prezență activă a acesteia

III.6. Biserica Ortodoxă a Ucrainei – Patriarhia Moscovei și implicarea ei activă în Transcarpatia

III.7. Eurasianismul o idee actuală în cadrul zona Bazinului Carpatic

III.8. Geopolitia rusă actuală (Neo-Eurasianism)

III.9. Perspectivele lui Lev Gumilev asupra eurasianismului

III.10. Neo-eurasianism – o geopolitică a extremelor

III.11. Federalizarea/autonomizarea Ucrainei. Un model propus pentru regiunea Transcarpatiei

III.12. Modele de federalizare încercate, dar nereușite ale regimurilor de la Kremlin

III.13. Pașaportizarea – unealtă folosită de către regimul de la Moscova pentru a prelua controlul anumitor regiuni separatiste

III.13.1. Pașaportizarea Transcarpatiei

III.14. Fedrealizarea Ucrainei percepută de elita ruteană din Transcarpatia

Concluzii

Capitolul IV. Ucraina între două ideologii. Poziționarea Ucrainei, respectiv a regiunii carpatice între două blocuri politico-economice concurente.

Introducere

IV.1. Relația U.E. – Ucraina.

IV.2. Politicile etnice și Parteneriatul Estic

IV.3. Percepții ale Federației Ruse asupra Parteneriatului Estic

IV.4. Uniunea Eurasiatică. Proiect politic regional cu competențe limitate

IV.5. Instituțiile internaționale și rolul lor în procesul de conformare a statelor în cadrul proceselor etnice. Parteneriatul Estic – o oportunitate pentru minoritățile naționale

IV.6. Acordul de Asociere și importanța sa pentru o bună dezvoltare a democrației și al dreptului minorităților din Ucraina

IV.6.1. Fundalul politic complex, în cadrul căruia a fost semnat Acordul

IV.6.2. Importanța Acordului de Asociere pentru buna dezvoltare a democrației în Ucraina

IV.6.2. Legea Educației din Ucraina – Un exemplu de nerespectare a legislației europene

IV.6.2.1. Legea Educației din Ucraina – Un exemplu de nerespectare a legislației europene

IV.7. Relațiile bilaterale ale Ucrainei cu țările din vecinătatea Transcarpatiei din perspectiva identității etnice/identității regionale

IV.7.1. Minoritățile regionale/etnice în cadrul bazinului carpaic. Cum afectează aceste grupuri relațiile bilaterale dintre țări

IV.7.2. Problematika ruteană din Slovacia. Cum a afectat agenda ruteană relațiile bilaterale dintre Republica Slovacă și Ucraina în anii nouăzeci

IV.7.2.1. Minoritatea ruteană în cadrul Slovaciei. Aspecte culturale

IV.7.2.2. Invățământul în limba ruteană în Slovacia

IV.8. Problematika etnică în Polonia, după terminarea Celui de Al Doilea Război Mondial.

IV.8.1. Mișcarea de emancipare a silezienilor din Polonia. Proiect politic asemănător cu cel al rutenilor carpaici.

IV.9. Relațiile bilaterale româno-ucrainiene din perspectiva problematicei rutenilor din România

Concluzii

CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI

REZUMAT

Cuvinte cheie: etnicitate, națiune, naționalism, ruteni, spațiul carpatic, spațiul Central-Est European, Integrare Europeană, minoritate națională, Uniunea Europeană, Ucraina, Federația Rusă, comunități imaginate; Transcarpatia.

Etnicitatea, precum și apartenența etnică în spațiul european, reprezintă și în secolul XXI o temă alambicată, care nu poate fi analizată doar dintr-un anumit punct de vedere, dată fiind multitudinea de actori statali sau non statali angrenați în cadrul unei astfel de teme. În cazul în care noțiunea de etnicitate suferă schimbări, în sensul în care subiectul este dezvoltat înspre ideea de identitate națională, analiza etnicității devine mai complicată și mai anevoioasă.

Statul modern a adus cu el în marea majoritate a cazurilor dezvoltarea unui sistem politico-social de tipul centru-periferie. Un astfel de sistem, implementat în Europa Centrală și de Est, influențat mai târziu și de ideologia național-comunistă, a dus la cimentarea ideii conform căreia o națiune ar trebui să corespundă unui singur grup etnic la modul ideal, ori unui grup etnic majoritar, care să tolereze celelalte grupuri ori subgrupuri etnice.

Națiunea ca termen a fost definită pentru prima dată de către gânditorul francez Ernest Renan în anul 1882, într-un discurs numit *Qu'est que c'est la nation?*. Trecând de faza incipientă a discursului său în care definește trăsăturile mai mult sau mai puțin negative ale unei națiuni, Renan trasează niște linii generale, care au stat la baza definirii moderne, contemporane a conceptului de națiune. În concluzie, Renan subliniază faptul că omul nu este sclavul rasei, a limbii, a religiei ori a geografiei. În accepțiunea sa națiunea este constituită de un număr mare de oameni cu o minte sănătoasă și cu o conștiință morală.

Diferite definiții, precum și teorii referitoare la etnicitate și naționalism au fost dezvoltate în timp. Cu toate acestea noi am încercat să urmăm linia constructivistă, dat fiind faptul că o considerăm ca fiind cea mai fezabilă în analizarea problematicii etnice și naționale în spațiul european. Ideea de bază de la care am pornit în cadrul analizei naționalismului și a etnicității din perspectivă constructivistă a constat în faptul că aceste două concepte sunt concepute și interpretate de către elitele intelectuale.

Gânditorii constructiviști consideră că națiunea este un concept relativ nou, apărut în perioada revoluției industriale. Identitatea etnică în schimb a existat de multă vreme, manifestându-se la nivel local ori regional, devenind mai apoi o manifestare de masă datorită apariției tiparului .

La ora actuală în lume există între 189 și 196 de țări, depinzând de cum analizăm situația și statutul politic al unor teritorii precum sunt Kosovo, Palestina, Sahara de Vest, Groenlanda ori Taiwan. Din punct de vedere strict național, al actorilor statali, quantumul actorilor implicați nu pare să fie atât de mare. Intervine însă factorul etnic, care reușește să complice și mai tare scena politică națională ori internațională. Limitele între care trebuie să ne mișcăm în cazul analizei etnicității, ca și număr de entități etnice, este mult mai mare decât în cazul națiunilor. Conform diferitelor teorii, în lume există între 650 și câteva mii de grupuri etnice. Dacă ar fi să ne raportăm doar la Europa, ar trebui să luăm în calcul quantumul minorităților naționale, care nu este deloc neglijabil. În Europa trăiesc în jur de 105 milioane de oameni care aparțin unor minorități naționale, din totalul de aproximativ 770 de milioane de europeni. În procente asta înseamnă 14%. Ca număr de grupuri etnice, putem opina că există 337 de grupuri etnice dintre care doar 33 formează majoritatea populației în cel puțin un stat european. Prin urmare mai mult de 300 de grupuri constituie grupuri minoritare în diferite țări europene.

Etnicitatea a revenit în primplanul discuțiilor politice, dată fiind evoluția naționalismului rudimentar și violent pe scena relațiilor internaționale. Este reluată teza naționalismului etnic, rasial, conform căruia națiunea este definită de un patrimoniu comun din care fac parte limba, originea etnică o precum și religia. Aceste aspecte trebuie să fie comune pentru a putea fi creată o omogenitate etnică și rasială cât mai mare.

Revoluțiile din anul 1989 au reprezentat cu siguranță un moment de cotitură în evoluția spațiului european și mai cu seamă în dezvoltarea spațiului Central-Est European. Importanța acestor mișcări care au redesenat harta geopolitică a continentului european, nu poate fi pe deplin asimilată, dat fiind faptul că alte mișcări revoluționare, precum este Revoluția Franceză spre exemplu, trezesc polemici intense și la o distanță de două sute de ani de la consumarea acestora.

Importanța acestor mișcări politice a fost hotărâtoare atât din punct de vedere politic, cât și din punct de vedere cultural și civilizațional. Grupuri etnice ori religioase, ale căror drepturi au

fost îngărdite în spațiul de influență sovietic, au reușit să se reinventeze în anii nouăzeci, ca urmare a deschiderii de care au dat dovadă noile regimuri politice.

Mișcarea de renaștere a identității rutene din spațiul Central-Est european a început înainte de căderea Cortinei de Fier în anumite state socialiste, dar a cunoscut o dezvoltare consistentă de abia în anii nouăzeci.

Comunitățile rutene aflate în spațiul carpatic au reușit să își înființeze după anul 1989 organizații civice, culturale care au reprezentat motorul de reorganizare politică și socială a mișcării de emancipare rutene. Un alt aspect la fel de important l-a reprezentat posibilitatea de comunicare a comunităților rutene din spațiul carpatic, despărțite de facto de granițele unor țări. Buna comunicare și colaborare dintre aceste comunități aflate pe teritoriul mai multor țări a făcut ca problema ruteană să fie puternic mediatizată în toate țările post comuniste. Prin această mișcare de PR, coroborate cu demersuri politice serioase comunitățile locale ori naționale rutene, au reușit, în majoritatea cazurilor, să dobândească drepturi politice și sociale de care nu au beneficiat în perioada comunistă.

În ceea ce privește structurarea lucrării, a trebuit să pornim de la niște ipoteze, care să formeze fundamentul lucrării, de la care să pornim în construcția tezei noastre. Ipotezele cercetării au fost împărțite în două categorii, respectiv ipoteza centrală și o serie de ipoteze secundare. Ipoteza centrală face referire la posibilitatea ruperii, Ucrainei de Europa Centrală, prin susținerea ideii de rutenism în spațiul Transcarpatiei, dublând astfel procesul de rupere care are loc în zona de est a Ucrainei. Ruperea la care facem noi referire, este mai degrabă o rupere simbolică, politică și nu una strictamente teritorială.

Ipotezele secundare fac referire la scenarii politice posibile aflate în legătură cu ipoteza centrală, dar care au posibilitatea de a se dezvolta independent de ipoteza centrală. Prima ipoteză face referire la posibilitatea dezvoltării unor noi entități în spațiul Central Est European. Cea de a doua ipoteză analizează posibilitatea ca o mișcare națională/etnică care a avut posibilitatea să se dezvolte într-o anumită țară, în anumite condiții politice și sociale date, va putea fi replicată în cadrul unei alte țări, care are particularitățile ei politico-economice ori sociale. În fine cea de a treia teză secundară, face referire la posibilitatea dezvoltării unor mișcări etno-naționale nu doar în plan local, ci la nivel trans-național.

În cadrul cercetării am folosit o metodologie specifică domeniului științelor sociale. Am încercat să analizăm în principal bibliografia existentă în domeniu, atât din punct de vedere calitativ, cât și din punct de vedere cantitativ. Nu am evitat nici metoda comparativă, precum și studiul de caz.

Capitolul introductiv, intitulat *Principalele curente de gândire în problematica naționalismului și a etnicității* a fost gândit astfel încât să constituie baza teoretică a tezei noastre. Conceptele teoretice folosite cel mai des pe parcursul lucrării precum identitatea ori identitatea națională, etnicitatea, relația etnicitate-națiune sau relația identitate – modernitate, au fost definite și detaliate în cadrul primului subcapitol din cadrul capitolului I. Acest capitol a fost împărțit în patru subcapitole. În primul subcapitol am încercat să definim principalele concepte teoretice în limitele cărora am încercat să ne încadrăm pe durata întregii lucrări, concentrându-ne cu precădere asupra tezei constructiviste, dominante în cadrul cercetării noastre. În cadrul celui de al doilea subcapitol am analizat noțiunile de bază care se află într-o strânsă legătură cu noțiunea de etnicitate, pentru a putea analiza mai târziu particularitățile minorității rutene. Cel de al treilea subcapitol al primului capitol a fost rezervat analizei spațiului Central-Est European din perspectiva unui gânditor care a aparținut acestor locuri, anume Ernest Gellner. De asemenea în cel de al treilea subcapitol am analizat problematica identității prin prisma unor comunități imaginare, în speță fiind vorba de comunitatea ruteană. Ultimul subcapitol a fost alocat spațiului ucrainean în genere, din dorința de a prezenta succint complexitatea spațiului multiethnic ucrainean precum și problematica etnicității în Ucraina în mod particular.

Al doilea capitol, *Construcția și reconstrucția istorică și identitară a spațiului rutean precum și a identității regionale/naționale rutene* a fost rezervat unei scurte prezentări istorice a spațiului carpatic, privit și interpretat, în principal, din perspectiva unor gânditori filo-ruteni. Principalul reprezentant al mișcării de emancipare a rutenilor la ora actuală, din punct de vedere cultural și academic, este considerat Paul Robert Magocsi, profesor universitar, titular al Catedrei de Istorie ucraineană a Universității din Toronto. Am stabilit din capul locului că nu suntem susținători ai teoriei rutenismului, dar considerăm că este foarte important ca această teorie complexă, elaborată de către elitele rutene, merită să fie analizată cu siguranță. Pentru o bună înțelegere a filo-rutenismului, este foarte important ca cititorul să cunoască aspectele de bază prin care gânditori filo-ruteni încearcă să construiască identitatea distinctă ruteană, diferită față de

cultura malorusă (ucraineană) de care a încercat să se diferențieze în ultimele trei decenii în spațiul Transcarpatiei. Într-un spațiu atât de eterogen precum este spațiul Europei Est-Centrale, atât din punct de vedere etnic cât și din punct de vedere religios, este foarte importantă interpretarea istorică a unor fapte ori momente istorice. Interpretarea subiectivă a istoriei poate duce la crearea unor falii între diferite comunități, ori apropierea între altele. În cazul nostru interpretarea istoriei din perspectivă ruteană are o importanță hotărâtoare în cadrul demersului elitelor rutene de a-și imagina propria identitate și istorie națională. La finalul celui de al doilea capitol am reușit să constatăm că mișcarea ruteană poate fi considerată drept o mișcare națională în sensul unei mișcări etnico-identitare, care în cazul în care va cunoaște o evoluție relevantă din punct de vedere demografic, va putea deveni un actor transnațional relevant în bazinul carpatic.

Penultimul capitol, *Proiecte și viziuni geopolitice actuale. Continuitatea istorică a unor planuri de organizare a spațiului Eurasiatic și a Europei Est Centrale în mod particular*, a fost gândit pentru a prezenta o altă viziune decât a celei euro-atlantice pentru spațiul mai sus amintit. Având în vedere că Transcarpatia se află în componența Ucrainei, iar Ucraina din perspectiva eurasiatică este parte integrantă a spațiului eurasiatic, am considerat că este foarte important să analizăm cel puțin marginal viziunea școlii de gândire ruse asupra spațiului Central-Est European în general și a Ucrainei în mod particular. În diferite cazuri, în ultimii treizeci de ani, Federația Rusă a acționat pe scena politicii internaționale astfel încât să mențină terțe țări, aflate în trecut în componența Uniunii Sovietice, în zona ei de influență. Am analizat selectiv și parcimonios astfel de situații apărute pe scena relațiilor internaționale, cu gândul de a încerca să înțelegem pașii următori pe care îi va întreprinde Federația Rusă în relația cu Ucraina și cum va afecta acest lucru evoluția ori involuția mișcării de emancipare națională a rutenilor din Transcarpatia. Nu am neglijat nici interesele Ungariei asupra acestui spațiu, dat fiind faptul că în Transcarpatia regăsim o importantă comunitate maghiară, aproximativ 150 000 de etnici maghiari. Am încercat să urmărim și să demonstrăm că există o legătură de cauzalitate între anumite demersuri politice ale unor grupuri politice din Ungaria și Rusia în ceea ce privește spațiul Transcarpatiei și a grupurilor etnice care locuiesc în acest spațiu.

În cadrul acestui capitol am analizat metoda pașaportizării unei regiuni date, metodă patentată de către Federația Rusă pe scena relațiilor internaționale. Prin aceasta am dorit să atragem atenția că oferirea cetățeniei române unui număr mare de oameni, care nu fac parte la ora actuală

din România este benefică, dar în același timp poate să fie extrem de periculoasă pe termen mediu și lung. Principala obiecție a noastră față de acest procedeu constă în faptul că deși o astfel de mișcare justificată din punct de vedere istoric și moral, legitimează parțial acțiuni ale unor state care folosesc metoda oferirii cetățeniei unui grup mare de oameni aflați în afara granițelor acelei țări, acțiuni care au un rol politic, ori geopolitic și nu rolul de a îndrepta o nedreptate istorică.

În cadrul acestui capitol am ajuns la concluzia că parcursul proeuropean sau dimpotrivă, parcursul eurasiatic al Ucrainei va funcționa ca o stavilă ori o trambulină pentru ideologia eurasiatică rusă, depinzând de calea pe care o va alege. În cazul unui traseu proeuropean, minoritatea rusească va avea posibilitatea de a evolua, până la statutul de minoritate transnațională.

Ultimul capitol (*Ucraina între două ideologii. Poziționarea Ucrainei, respectiv a regiunii carpatice între două blocuri politico – economice concurente*), a fost gândit cu scopul de a prezenta relațiile bilaterale dintre Ucraina și țările vecine, respectiv opțiunile politice și economice pe care această țară măcinată de un război civil le are pe termen mediu și lung. În cadrul acestui capitol am încercat să prezentăm beneficiile relației Ucrainei cu țările Grupului de la Vișegrad, precum și beneficiile unei bune relații a Ucrainei cu România. Latura economică a avut în cadrul acestei analize o mare importanță. Cu toate acestea, noi am încercat să evidențiem beneficiile parcursului european al Ucrainei pentru minoritatea rusească, care în cazul unei orientări Vestice a Ucrainei, ar putea să beneficieze de o și mai strânsă colaborare a țărilor din spațiului carpat, care ar fi benefică minorității rusești în sensul global. În eventualitatea unui parcurs proeuropean al Ucrainei, statutul minorităților naționale din această țară în general și al minorității rusești în mod particular ar trebui mai bine definit. Luând în considerare faptul că rutenii sunt recunoscuți drept minoritate națională în toate țările U.E. mai sus amintite, presupunem că în cazul în care parcursul proeuropean al Ucrainei va continua, statutul rutenilor carpatice se va modifica, în timp ceștia având posibilitatea de a fi recunoscuți drept minoritate națională, nu doar regională în Ucraina.

O componentă importantă în cadrul acestui capitol o reprezintă proiectele de integrare politică ori economică concurente, respectiv Uniunea Europeană și Uniunea Economică Eurasiatică. Analizarea celor două entități economice și politice, este extrem de importantă, dat fiind faptul că situația de față din Ucraina a apărut ca urmare a dorinței unei părți a societății ucrainene de a urma un parcurs proeuropean.

Partea de concluzii înglobează principalele rezultate ale cercetării, precum și anumite recomandări adresate factorilor decizionali din Ucraina precum și din alte state în cadrul cărora se regăsesc comunități rutene consistente. Cele mai relevante constatări, considerăm că sunt următoarele:

1. Opinem că este foarte important ca decidenții politici din țările cu un număr relevant de ruteni să reia comunicarea pe marginea acestui subiect sensibil de politică internă, precum și de politică externă. Fără un consens al tuturor factorilor implicați, mișcarea ruteană va putea fi folosită de terți actori politici pentru atingerea propriilor scopuri politice.
2. Considerăm că este foarte important ca organismele internaționale să convingă Ucraina să aplice politici mai deschise spre minoritatea ruteană din Transcarpatia, având în vedere că în opinia noastră acest grup (par ansamble) nu reprezintă o amenințare la adresa integrității statale a Ucrainei.
3. Presupunem că este în interesul tuturor actorilor statali ca agenda ruteană să fie uniformizată, ca urmare a colaborării tot mai strânse dintre statele în cadrul cărora se regăsesc comunități importante de ruteni. Printr-o strânsă legătură și colaborare se poate dezvolta un cadru practic, care să aibă un impact major, direct asupra comunităților, teza rutenismului putând fi astfel scoasă din zona de confort al mediului academic, fiind implementată în politicile cotidiene ale comunităților.
4. Recomandăm o mai strânsă cooperare atât între comunitățile rutene din diferite țări, precum și între autoritățile din aceste țări. Ca urmare a unei astfel de cooperări, se îmbunătățesc șansele unei dezvoltări economice accelerate și durabile în zona transfrontalieră.
5. Conștientizăm că interesele Federației Ruse în zonă sunt relativ mari. Dat fiind acest fapt considerăm foarte vulnerabile astfel de mișcări de emancipare identitară. Vulnerabilitatea acestora constă în faptul că grupuri identitate, precum și instituții care să reprezintă aceste grupuri pot să deraieze de la calea

lor politică și socială, traseul fiindu-le deturnat de către interese ale unor terți actori precum Federația Rusă.

6. Uniunea Europeană, prin instituțiile sale are responsabilitatea să apere dezvoltarea unor astfel de grupuri identitare (etnice), atâta timp cât acestea nu amenință prin jocul lor politic buna dezvoltare a spațiului european ori a vecinătății acestuia.
7. Problematika dezvoltării unei Europe a regiunilor va trebui reanalizată în cadrul instituțiilor abilitate, ca urmare a mișcărilor de emancipare regională, etnică, identitară ori chiar națională pe continentul european. Astfel de mișcări nu trebuie reprimite brutal, ci este nevoie ca ele să fie integrate într-o rețea care să servească dezvoltării regiunilor în cauză și nu unor anumite interese de moment ale unor țări sau chiar ale unor lideri politici.

Bibliografia este formată atât din surse primare (documente oficiale emise de instituții europene, instituții internaționale ori instituții de rang național, articole de presă online) cât și surse secundare (volume, articole în cadrul unor volume editate, articole electronice). Am încercat să consultăm cele mai actuale publicații din domeniul nostru de cercetare, în speranța ca cercetarea să fie cât mai precisă.

Problematika etnicității, precum și a apartenenței etnico-naționale a rutenilor transcarpatici a fost analizată de diferiți cercetători. Acest aspect a putut fi dedus direct sau indirect și din publicația noastră. Nu am găsit nicio cercetare cu privire la mișcarea ruteană, care să urmărească analizarea efectelor pe care le are ideea ruteană asupra spațiului carpatic în genere, manipulată de diverși actori precum sunt Federația Rusă ori Ucraina, ale căror interese pot sau nu coincide cu interesele statelor din bazinul carpatic, care sunt membre U.E. și N.A.T.O.. Analizarea unor realități și acțiuni politice actuale, care se desfășoară în România (spre exemplu) și care nu sunt analizate decât marginal de către presa locală și centrală, cu privire la imixtiunea autorităților ruse prin filiera ruteană în nordul României, considerăm că reprezintă un element novator, care ne poate ajuta să înțelegem mai bine care sunt adevăratele intenții politice și strategice ale Federației Ruse în zona bazinului carpatic și cum pot acestea să ne afecteze direct pe toți, chiar dacă aparent aceste acțiuni sunt îndreptate doar înspre minoritatea ruteană din zona Maramureșului.

Considerăm că este la latitudinea cititorului să decidă dacă cercetarea actuală a reușit să-și atingă toate obiectivele propuse. De asemenea tot cititorul poate să judece cel mai bine dacă elementele pe care noi le considerăm ca fiind cu caracter inovativ sunt într-adevăr elemente aducătoare de plusvaloare în domeniul relațiilor internaționale în general și în domeniul cercetării etnicității (problematicii rutene) în mod particular.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

Surse primare : Cărți și articole de presa

1. Anderson, Benedict. *Imagined Communities. Reflections on the Origin and Spread of Nations*, Verso, London, New York, 1991, pp. 6-7.
2. Banac, Ivo. *The National Question in Yugoslavia: Origins, History, Politics.*, 1994, Ithaca, Cornell University Press
3. Batt, Ed. Judy. Wolczuk, Kataryna. *Region, State and Identity in Central and Eastern Europe*, Frank Cass Publishers, New York, p. 162
4. Bădescu, Ilie, în *Geopolitica Noului Imperialism*, ed. Bădescu Ilie, Dumitrescu Lucian, Veronica Dumitrașcu, Editura Mica Valahie, București, 2010, p 250.
5. Bădescu, Ilie. *Tratat de Geopolitică, Volulul I*, Editura Mica Valahie, București, 2011, p 271.
6. Bideleux, Robert. Jeffries, Ian. *A History of Eastern Europe*, Routledge, London, 1998.
7. Bilaniuk, Laada. *Contestef Tongue: Language Politics and Cultural Corrections in Ukraine*, London, Cornell University Press, pp. 77-79
8. Bokes, Frantisek. *Dokumenty k slovenskemu narodnemu hnutiu v rokoch 1848 – 1914*, Vydavateľstvo Slovenskej Akademie Vied, Bratislava 1962, pp. 14-17. (*Documente referitoare la mișcarea națională slovacă în anii 1848 -1914*)
9. BRASS, PAUL R. 1991 *Ethnicity and Nationalism: Theory and Comparison*, NewburyPark, CA: Sage Publication, p. 70;
10. BROWN, Chris. 'Borders and Identity in International Political Theory', în ALBERT, Mathias, David JACOBSON and Yosef LAPID (eds.) *Identities, Orders, Borders. Rethinking International Relations Theory*, University of Minnesota Press, Minneapolis, London, 2001, p.128.
11. Brubaker, Roger. "Beyond 'Identity'", in *Theory and Society*, 2000, Vol. 29, pp.10-11
12. Brzezinski, Zbigniew. *Grand Failure: The Birth and Death of Communism in the Twentieth Century*, New York, Macmillan, 1990, p. 37

13. Brzezinski, Zbigniew. *The Grand Chessboard: American Primacy And Its Geostrategic Imperatives*. Basic Books. 1997. P. 40-41.
14. Carrère d'Encausse, H. *Imperiul Eurasiei. O istorie a imperiului rus de la 1552 până azi* Ed. Orizoturi, București 2009, . P. 7.
15. Cmel, Rudolf. *Slovensky Pribeh alebo ako Ludovit Stur vytvoril narod (Întâmplarea Slovacă sau cum Ludovit Stur a creat o națiune)* In, Eds Kozma Ahacic Petra Testen, Jeziki, Identita, Pripadnosti med Sredisci in Obrobji, Rozprave, predstavljene na mednarodnem simpoziju v pocastitev 500. Obletnice rojstva Primoza Trubarja (Ljubljana, 5-8. Junij 2008), Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana, 2011,
16. Connor, Walker. – *Ethnonationalism: the Quest for Understanding*, Princeton, NJ: Princeton University Press., 1994, pp. 73-74. (67 – 86)
17. Connor, Walker. *The National Question in Marxist-Leninist Theory and Strategy*, Princeton, NJ: Princeton University Press, 1984, pp. 540-543, În *Ethnonationalism In The Contemporary World*. Walker Connor and the Study of Nationalism, Ed. Daniele Conversi, p 81.
18. Constituția României, *Articolul 7. Românii din străinătate*. București, Erc Press, 2014, p.4.
19. Cosaș, I. *Transnistria 1989-1992. Cronica unui război nedeclarat*, București, Editura RAO, 2012, p.252
20. Cross, F.L. Livingstone, E.A. *THE OXFORD DICTIONARY OF THE CHRISTIAN CHURCH*. Third Edition Revised, Oxford University Press, Oxford, 2005.
21. Cybula, Adrain. Majcherkiewicz, Tatiana. *Wielkokulturnosc regionu Srodkowoeurpejskiego a narody i panstwa narodowe (Central European Multicultural Regions, Nations and Nation-States)*, 2005, Sprawy narowodosciowe 26: 135-56.
22. Dembinska, Magdalena. *Adapting to Changing Contexts of Choice: The Nation-Building Strategies of Unrecognized Silesians and Rusyns*, Canadian Journal of Political Science, 41(04):915-934, December 2008, p. 918
23. Donia, Robert J. "Bosnia and Hercegovina: A Tradition Betrayed", New York: Columbia University Press. 1994
24. Duleba, Alexander. *Slovak-Ukrainian Relations*. Reaserch Center of the Slovak Foreign Policy Association, Bratislava, december 2002, p.2.
25. Duleba, Alexander. *Ukrajina a Slovensko. (Ukrina și Slovacia)*. Bratislava, Veda, 2000, p.36.

26. Dvornik, František. *Byzantské misie u Slovanů*. Preklad Vladimír Vavřínek. 1. vyd. Praha (Misionarismul Bizantin la Slavi) : Vyšehrad, 1970 (Historica.)
27. Ed. Hobsbawm, Eric. Ranger, Terence. *The Invention of Tradition*, Cambridge University Press, Cambridge, 1983, pp. 11-15.
28. Eds. Bonnell E. Victoria, Cooper Ann, Gregory Freidin. – *Russia at the Barricades. Eyewitness Accounts of the August 1991 Coup*. Routledge, London, 2015, p. 41.
29. Ersoy, Ed. Ahmet. Gorny, Maciej. Kechriotis, Vangelis. *Modernism. The Creation of Nation-States*, Central European University Press, Budapest, New York, 2010, pp. 312-319
30. F. Joireman, Sandra. *Nationalism and Political Identity*, London, Continuum, 2003, p. 35-37
31. Fareed, Zakaria. The rise of iliberal democracy. *Foreign Affairs*, Nov/Dec 1997; Volume 76, No. 6, ABI/INFORM Global pp.22-23
32. Farkas, Zsofia. Novakova, Nataliya. *Minority Rights Advocacy in the EU: A Guide for NGOs in Eastern Partnership countries*. Minority Rights Group Europe. Brussels, 2015. p.5.
33. Fearon/ Laitin 2000: 849;
34. Finlay, Richard. National Identity, *The Oxford Companion to Scottish History*, ed. Michael Lynch (Oxford: Oxford University Press, 2007), 441.
35. Fischer, Stephen A. *O istorie a românilor*, Fundația Culturală Română, Galați, 1998
36. Geary, Patrick J. Klaniczay, Gabor. *Manufacturing Middle Ages: entangled history of medievalism in nineteen-century Europe*, Koninklijke Brill NV, Leiden, 2013
37. Geertz, C. *The Interpretation of Cultures: Selected Essays*, London: Fortuna, 2nd edition., 1993, p. 259 (255-310);
38. Gellner, Ernest. *Nations and Nationalism*, Cornell University Press, Ithaca, New York, 1983, p. 43;
39. Gil-white, Francisco J. *Are Ethnic Groups Biological Species to the Human Brain? Essentialism in Our Cognition of Some Social Categories*. *Current Anthropology*, The Wenner-Green Foundation for Anthropological Research, 2001, 42(4): 518 (515-554).
40. Gordon, M. Milton. *The Scope of Sociology*, Oxford University Press, 1998, pp. 119, 134.
41. Halosz, Istvan. *Takzvani lojalni Slovaci v dualistickom Uhorsku (dobri Slovaci, uradni Toti, uhorski vlastenci, madaroni a ti druhi...)* în Stefan Sutaj – Laszlo Szarka (Eds.) *Regionálna a Národná Identita v Maďarskej A Slovenskej Historii 18.-20. Storočia.*, Universul, Prešov,

2007, p.96, pp. 91-103 (*Așa numiții slovaci loiali în cadrul Ungariei dualiste (slovaci buni, tăuți administrativi, naționaliștii ungari, maghiaronii și ceilalți ...)*)

42. Handler, Richard. "Is „Identity“ a Useful Cross-Cultural Concept?“, In J.R. Giles, (ed). *Commemorations. The Politics of National Identity*, Princeton: Princeton University Press, 1994., pp. 37-38.
43. Haraksim, Ludovit. K socialnym a kulturnym dejinam Ukrajincov na Slovensku do roku 1867, (Despre istoriile sociale și culturale ale ucrainenilor în Slovacia până în anul 1867) Slovenska akademia Vied, Bratislava, 1961.
44. Hardin, Russel. "Self Interest, Group Identity". Nationalism and Rationality, ed. Albert Breton, Gianluigi Galeotti, Pierre salmon, and Ronald Wintrobe. Cambridge: Cambridge University Press, 14-42.
45. Harkasim, Ludovit. *Obrodenie Rusinov. (Renașterea rutenilor)*. În Zozulak A. Ed: *Rusini: Otazky dejin a kultury. Zbornik referatov z vedeckej konferencie Rusini v dobe slovanskeho obrodenia. (Rutenii: Întrebări legate de istorie și cultură. Culegere de referate din cadrul conferinței științifice Rutenii în perioada renașterii slave)*. Rusinska obroda, Presov 1994, p. 74 – 93.
46. Hastings, Adrian. *The Construction of Nationhood. Ethnicity, Religion and Nationalism*, Cambridge University Press, 1997, p. 3.
47. Havlicek Borovsky, Karel. *Slovan a Cech*. In Karel Havlicek Borovsky, *Dielo II (Prazske noviny, Narodni noviny, Slovan)*. Praha: Ceskoslovensky spisovatel, pp. 58 – 64. (*Slavul și Cehul*)
48. Heather, Derek. *National Self-Determination. Woodrow Wilson and his Legacy*, Macmillan, London, 1994, pp. 40-42
49. Hodac, J. Strejcek. P.: *Politika Ruske federace v povstaleckem prostoru a stredni Evrope*, p. 107.
50. Horowitz, D.L. *Ethnic Groups in Conflict*, Berkley and Los Angeles: University of California Press, 1985, pp. 17-18, 41.
51. Horowitz, L. Donald. *Ethnic Groups in Conflict*, University of California Press, Berkley, Los Angeles, London, 1985, pp. 55-56.
52. Hudec, Dominic. *Velký Omyl Velká Morava (Mare Greșeală, Morava Mare)*, Neografia, Martin, 1994, (9 – 28)

53. Huntington, S.P. *Stret civilizacii. Boj kultur a promena svetoveho radu. (Ciocnirea Civilizațiilor. Lupta Culturilor și Schimbarea Ordinii Mondiale)*. Rybka Publishers, 2001, Praha, pp.182-184
54. Hutchinson, John. Smith, D. Anthony. *Nationalism*, Oxford University Press, Oxford, New York, 2007, pp.21-25.
55. Ingram, A. *Broadening Russia's Borders? The Nationalist Challenge of the Congress of Russian Communities*, Political Geography No. 20, 2001, p. 201.
56. Istok, R. Koziak, T. *Geopolitika, Globalistika a Medzinarodna Politika. Vyberane Problemy*, pp. 68-69.
57. Jakab, Albert Zsolt. Lehel, Peti. *Procese și contexte social-identitare la minoritățile din România*, Cluj-Naoca, Editura Institutului Pentru Studierea Problemelor Minorităților naționale, p.369
58. Jasiak, Marek. *Overcoming Ukrainian Resistance*. In. *Redrawing Nation. Ethnic Cleansing in East-Central Europe, 1944-1948.*, Eds. Ther, Philipp, Ana, Siljak P. 183
59. Joshua A. Fishman, (1997). *Good conference in a wicked world: on some worrisome problems*. In: Fase, W., Jaspaert, K., Kroon S. (ed.), *the State of minority languages. International perspective on survival and decline*. Lisee: Swets & Zeitlinger pp. 311-316.
60. Keating, Michael. *Federalism and Compounded Representation in Western Europe*, Publius, 29 (1999): 1/ 71-86.
61. King, Charles. *Extreme Politics. Nationalism, Violence, and the End of Eastern Europe*. Oxford University Press, Oxford, 2010, p.163
62. Kirschbaum, Stanislav J. *The A to Z of Slovakia*, Scarecrow Press, 2006, Plymouth, p.105
63. Konya, Peter. *Stare Cirkvi a Stare i Nove Etnika v Novej Dobe. Konfesionalny, narodnostny a kulturny vyvin v 18. storoci.*, (*Biserici Vechi precum și Etnicități noi și Vechi în perioada modernă. Dezvoltarea confesională, națională și culturală în secolul al XVIII-lea*) în Peter Konya a kol., Dejny Uhorska, (pp.463 -479).
64. Krejci, O. *Geopolitika Stredoeuropskeho prostoru*. pp. 45-46.
65. Kriesberg, L. *Constructive Conflicts: From Escalation to Resolution*, ediția a III-a, Rowman & Littlefield Publishers, Lanham, 2007, p.211.
66. Kuzio, Tars. *Ukraine Democratization, Corruption and the New Russian Imperialism*, Denver, Praeger Security International, 2015, p. 286

67. Laitin, D. David. *National Identities in Emerging European State*, in *Minority Nationalism and the Changing International Order*, ed, Michael Keating and John McGarry, Oxford University Press, New York, 2004, p. 84;
68. Laitin, David. *Marginality. Ration and Society* 7(1): 31-57.
69. Lamansky, V. *Lumea continentului Asiato-European*. SPb., 1892, p.3.
70. Lane, Hugo. "Review Article: Rusyns and Ukrainians Yesterday, Today, and Tomorrow: The Limitations of National History", *Nationalities Papers*, 29 (December, 2001), p. 659.
71. Lavric, Aurelian. *Romanian Ethnic Minority in Ukraine: Current Issues and Prospects of Survival*. în *Ethnicity and Intercultural Dialogue at the European Union Eastern Border* ed. Mircea Brie, Ioan Horga, Sorin Şipoş, Cambridge Scholars Publishing, Newcastle upon Tyne, 2013, p. 316
72. Leoussi, S. Athena. – *Encyclopedia of Nationalism*, Transaction Publishers, New Brunswick. London, 2001, pp. 121-122.
73. Lozoviuk, Petr. *Evropská etnologie ve středoevropské perspektivě. Monographica III*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2005, p.42 (*Etnologia europeană din perspectivă centraleuropeană*)
74. Ludovit, Harahksim. "Obrodzenie Rusinów", In: Zozulak A, *Rusíni: Otázky dejín a kultúry./Русины: Вопросы истории и культуры. Zborník referátov z vedeckej konferencie Rusíni v dobe slovanského obrodzenia. Rusínska obroda* (Ludovit Harahksim, Renaşterea Rutenilor, in Zozulak A, *Rutenii: Întrebări ale istoriei şi ale culturii. Culegere de referate din cadrul conferinţei ştiinţifice Rutenii în perioada renaşterii slave. Renaşterea Ruteană*), Prešov 1994, s. 74 – 93
75. Lunkin, Roman. *The Ukrainian Revolution and Christian Churches*, în *East-West Church & Ministry Report*, Vol. 22, No.3, p.5
76. Magocsi, Paul Robert. *A History of Ukraine. The Land and Its People*, University of Toronto Press, Toronto, 2010, Second Edition.
77. Magocsi, Paul Robert. *Poporul de niciunde . Istoria în imagini a rutenilor carpatici*, Editura lui V. Padeac, Ujgorod, 2007,
78. Magocsi, Paul Robert. *Shaping of a National Identity*(Cambridge: Harvard University Press, 1978), 256-258.
79. Magocsi, Paul Robert. *With Their Backsto the Mountain. A History of carpathian Rus and Carpatho-Rusyns*, Central European University Press, Budapest-New York, 2015, pp.181 -183

80. Magocsi, Pavlo Robert. Poporul de niciunde . Istoria în imagini a rutenilor carpatici, Editura lui V. Padeac, Ujgorod, 2007, pp. 74-78
81. Magocsi, Pul R. *The Rusyns of Slovakia: an historical survey*. Boulder, East European Monographs, 1993. p.43;
82. McCormick, John. – *Europeanism*, Oxford, Oxford University Press.
83. Michael Burgess, , "Federalism", in coord. Wiener, Antje, Diez, Thomas, "European integration Theory", edition II-, New York: Oxford University Press, 2009, p.37
84. Mikleš, Ján. Novocká, Mária . Matej, Josef. ed. *Ratio Educationis 1777 a 1806*. Bratislava: SNP, 1988.
85. Milton, J. Esman. *Ethnic Politics*, Cornell University Press, Ithaca and London, p.1;
86. Miron, Greta Monica. *Biserica Greco-Catolică din Transilvania. Cler și enoriași (1697 – 1782)*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2004.
87. Motta, Giuseppe. *Less Than Nations. Central-Eastern European Minorities after WWI Volume I*, Cambridge Scholars Publishing, Newcastle, 2013, pp.79-80.
88. Nistor, Ion I. *Migrațiunea românească în Polonia în secolele XV-XVI*, București, 1939.
89. Pedani , Maria Pia. *The Border from the Ottoman Point of View, in Tolerance and Intolerance on the Triplex Confinium. Approaching the 'Other' on the Borderlands Eastern Adriatic and beyond 1500-1800*, Padova, Cleup, 2007, pp. 197-200
90. Peisker, Katherine. "Mapping Religion and Politics in Ukraine," Table 1, data from the Ukrainian State Committee on Nationalities and în Roman, Lunkin. – *The Ukrainian Revolution and Christian Churches*, în East-West Church & Ministry Report, Vol. 22, No.3, p.6
91. Preda, Radu. *Ortodoxia și ortodoxiile*, Studii social-teologice, Cluj-Napoca, Eikon, 2010, p 65-66.
92. Prodan, David. *Iobăgia în Transilvania în secolul al XVI-lea*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1968.
93. Rusinko, Eleine. "Straddling Borders", *Literature and Identity in Subcarpathian Rus'*, Toronto, 2003,
94. Rychlik, Jan. Rychlikova, Magdalena. *Podkarpatska Rus v dejinach Ceskoslovenska 1918-1946, (Rusia Subcarpatică în cadrul istoriei Cehoslovaciei 1918-1946)* Bratislava, Vysehrad, 2016, p. 107.

95. Sagan, Oleksander. *Orthodoxy in Ukraine: Current State and Problems în Traditional religion and political power: Examining the role of the church in Georgia, Armenia, Ukraine and Moldova*. Ed. Adam Hug, Foreign Policy Centre, London, 2015, p.16.
96. Sefcovic, Milan. *Zrod Slovenskej statnosti a zanik Cesko-Slovenskej federacie.(Nașterea statalității slovace și dispariția Federației Ceho-Slovace)*. Bratislava, Iris, 1999, p.47.
97. Seges, Vladimir. ''Poz zelezom Arpadovcov. Uhorsko v ranom stredoveku (1000-1301)'' (Sub fierul Arpadienilor. Ungaria în Evul Mediu Timpuriu (1000-1031)) în Peter Konya a kol., *Dejny Uhorska (1000 – 1918)*, Bratislava, Citadella, 2014,(pp. 45 – 52).
98. Siracky,J. *Dlhe hladanie domova*, Matica Slovenska,Bratislava, 1985, p. 10
99. Škvarna, Dušan. *Lexikón Slovenských Dejín, (Lexiconul Istoriei Slovace)* Bratislava, Slovenské Pedagogické Nakladateľstvo, 1997.
100. Smith, Anthony D. *Myths and memories of the Nation*, Oxford University Press., 1999, p. 13.
101. Smith, Anthony D. *The Ethnic Origins of Nations, Oxford: Basil Blackwell*, 1986, p. 3, în *Introduction* pp. 1-5.
102. Smith, Anthony D. *The ethnic origins of Nations*. Oxford: Basil Blackwell., 1986 p. 12.
103. Solchanyk, Roman. *The Politics of State-Building: Centre – Periphery Relations in Post-Soviet Ukraine, Europe – Asia Studies*, Volum 46, Nr. 1, 1994, p. 62.\
104. Sollars, Werner. *A comparison to racial and Ethnic Studies*, ed. Solomon, John, Blackwell Companions in Cultural Studies, Wiley, 2002, p. 98;
105. Stalin, Iosif Vissarionovič. – *Marxizmus a národnostná otázka.(Marxismul și problema naționalității)* , în Stalin, Iosif Vissarionovič. – *Marxizmus a národnostná otázka* Bratislava, Nakladateľstvo Pravda, 1952, p. 7 (7-56.);
106. Stalin, Iosif Vissarionovic. – referatul 4, p. 9.
107. Sutton, Jonathan. Van den Bercken, Wil. *Orthodox Christianity and Contemporary Europe*, Peeters, Leuven-Paris-Dudley, MA, 2003.
108. Svorc, Peter. ''Podkarpatski Rusini a ich vyrovnanie sa s cesko-slovenskou statnostou'', în Valent Jaroslav, *Ceskoslovensko 1918-1938: osudy ve stredni Evrope*, Historicky Ustav Akademie ved Ceske republiky, Praha, 1999, pp. 194-200 (*Rutenii Subcarpatici și acceptarea statalității ceho-slovace în Cehoslovacia 1918-1938: destine în Europa Centrală*)

109. Sysyn, Frank E. *The Ukrainian Orthodox Question in USSR*, în *The World Today*, Volul 39., 1983, Oxford, p 253, (251 -263)
110. Szmeja, Maria. Grupa pogranicza i jej identyfikacja narodowa (Border Group and its National Identification). *Przegląd polonijny* 24(1): 71-87. In Magdalena Dembinska, *Adapting to Changing Contexts of Choice: The Nation-Building Strategies of Unrecognized Silesians and Rusyns* p.919
111. Tsybulenko, Evhen. Pakhomenko, Sergey. – *The Ukrainian Crisis as a Challenge for the Eastern Partnership*. Pp.176-177. In *Political and Legal perspectives of the EU Eastern Partnership Policy*, eds. Tanel Kerikmae- Archil, Chochia. 2016, New York, Ed. Springer pp.176-177.
112. Van den Berghe, P. *Sociobiological Theory of Nationalism*, 274.
113. Van den Berghe, P. *Sociobiological Theory of Nationalism*, in A. S. Leoussi (ed.), *Encyclopedia of Nationalism*, New Brunswick and London: Transaction Publishers, 274, (273-279).
114. VAN DEN BERGHE, Pierre. 1978: Race and Ethnicity: A Sociobiological Perspective. *Ethnic and Racial Studies*. 1- 4, (401-411).
115. VAN DEN BERGHE, Pierre. 1978: Race and Ethnicity: A Sociobiological Perspective. *Ethnic and Racial Studies*, pp. 404-407.
116. Van Duin, Peter C. *Central European Crossroads. Social Democracy and National Revolution in Bratislava (Pressburg 1867-1921)*, Berghahn Books, New York – Oxford, 2009.
117. Varsik, Branislav. *Kontinuita medzi veľkomoravskými Slovienmi, (Kontinuitatea în Cadrul Slavilor Moraviei Mari)*, Bratislava, Veda, 1994.
118. Volner, S. Geopolitika Kloasicka Nova EU – geopolitický akter XXI storocia, p.75 – 78.
119. Walker, Connor. The Politics of Etninationalism, *Journal of International Affairs* 27:1 (1973): I-24;
120. Walter Benjamin. *Fortson IV, Indo-European Language and Culture: An Introduction*, 2nd ed. (2010, Blackwell)
121. Wendt, Alexander. “Collective Identity Formation and the International State,” *The American Political Science Review* 88.2 (1994): 385, 388
122. Wendt, Alexander. “Anarchy is what States Make of it: The Social Construction of Power Politics”, *International Organization*, Vol. 46, No. 2,(Spring 1992), p.399.

123. Wendt, Alexander. *Social Theory of International Politics*, Cambridge University Press, 1999.
124. Wilson, Andrew. *THE UKRAINIANS. UNEXPECTED NATION*, Yale University Press, New Haven and London, 2015.
125. David McCrone, *The Sociology of Nationalism. Tomorrow's ancestors*. Routledge, London, 1998.
126. Yinger, J. Milton. - *Ethnicity. Source of Strength? Source of Conflict?.*, State University of New York Press, 1994, pp. 3-4.
127. Zapletal, Florian. *A.I.Dobrzanski a Nasi Rusini r 1849-51, (A.I. Dobrzanski și Rutenii Noștri anul 1849 -51)*, Praga 1927.
128. Zehfuss, M. *Constructivism in international relations: the politics of reality*, University Press Cambridge, Great Britain, 2002, pp. 18, 20.

ARTICOLE ELECTRONICE

Agata, Grabowska. Ladykowski, Pawel. The Change of the Cashubian Identity before Entering EU, p.1 în <https://www.ies.ee/iesp/grabowska.pdf> (accesat la data de 21.07.2016)

De Haas, Marcel. *Medvedev's Security Policy: A Provisional Assessment*. În Russian Analytical Digest 62/09, <http://www.css.ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/gess/cis/center-for-securities-studies/pdfs/RAD-62-2-5.pdf> (accesat la data de 06.06.2016)

DOCUMENTE OFICIALE

Association Agreement Between the European Union and its Member States, of the one part, and Ukraine, on the other part. 29.05.2014 1. P.3. Official Journal of the European Union. Articolul I, punctul 2. Litera d., în

https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2016/november/tradoc_155103.pdf (accesat la data de 16.07.2015)

Concept of the Foreign Policy of the Russian Federation, 18.02.2013, Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation, http://www.mid.ru/en/foreign_policy/official_documents/-/asset_publisher/CptlCk6BZ29/content/id/122186 (accesat la data de 29.06.2016)

Constitution of Ukraine,

https://www.justice.gov/sites/default/files/eoir/legacy/2013/11/08/constitution_14.pdf (întreg

articolul 2 al constituției sună astfel: *Suveranitatea Ucrainei se revarsă asupra întregului său teritoriu. Ucraina este un stat unitar. Teritoriul Ucrainei în cadrul limitelor granițelor existente este integral și inviolabil*). (accesat la data de 02.03.2018)

National Security Concept of the Russian Federation, MINISTRY OF FOREIGN AFF. OF THE RUSSIAN FED’N, pt. II (Jan. 10, 2000),

<http://www.mid.ru/bdomp/nsosndoc.nsf/1e5f0de28fe77fdcc32575d900298676/36aba64ac09f737fc32575d9002bbf31!OpenDocument>. (accesat la data de 19.08.2016)

NATO enlargement and Russia: myths and realities. În

<https://www.nato.int/docu/review/2014/russia-ukraine-nato-crisis/nato-enlargement-russia/en/index.htm> (accesat la data de 21.09.2017)

Organizația Națiunilor Unite - *Carta Națiunilor Unite din 26 iunie 1945*. 26.06.1945

http://www.anr.gov.ro/docs/legislatie/internationala/Carta_Organizatiei_Natiunilor_Unite_ONU_.pdf (accesat la data de 22.02.2016)